

cies. Molta pretensió tenint en compte que l'home sorgeix en els dos darrers segons, de les vint-i-quatre hores de biografia del món, dels qual va deixant petja en les breus milionèsimes de segon últimes del nostre biografiat.

La impredecibilitat fruit d'efectes no lineals en problemàtiques originades per la intervenció humana en els fluxos d'energia i matèria, com ara tota la qüestió entorn del consum de combustibles fòssils i la producció de diòxid de carboni, amb els seus complexos efectes sobre el canvi del clima del planeta, pot donar lloc a canvis en les

estructures socials i ecosistèmiques a escala planetària.

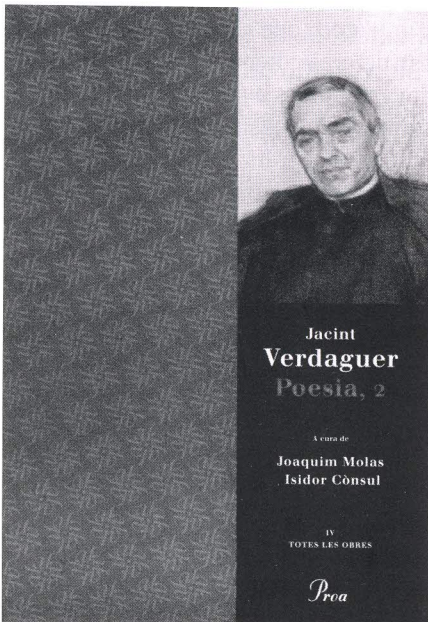
En els darrers capítols del llibre, Terradas reflexiona sobre el paper del progrés, dins del marc de la globalització que permet la «fluïdificació» del treball i la inestabilització financera, i de la resposta en el *desenvolupament sostenible* que, com esmenta l'autor, no deixa de ser una paradoxa en els temps que corren: un respecte pel medi ambient i, al mateix temps, la millora de les condicions de vida de tota la població.

Com reflexiona finalment Terradas, la solució ha de venir d'arguments ètics:

que allò col·lectiu estigui per damunt d'allò particular, que la dignificació humana i la conservació vagin juntes, tal com proclama el desenvolupament sostenible. Hem de defugir les reaccions emocionals, sovint fanàtiques, com a resposta a l'anunci de grans catàstrofes ambientals. Els canvis no són ràpids, per tant cal adaptar les institucions i les consciències cap a la sostenibilitat. És l'esperança ètica. Així doncs, i tot recordant Espriu, Terradas en el seu llibre no deixa de parlar-nos d'esperança..., desesperat.

Tot Verdager a l'abast

per M. Àngels Verdager Pajerols

Jacint Verdager, *Prosa / Poemes llargs. Teatre / Poesia, 1 / Poesia, 2*. A cura de Joaquim Molas i Isidor Cònsul. «Totes les obres», 1-4, Proa, Barcelona, 2003-2006.

El projecte «Totes les obres» de Jacint Verdager, dirigit per Joaquim Molas i Isidor Cònsul i publicat per Edicions Proa, es va concloure el passat octubre

de 2006 amb el darrer volum (*Poesia, 2*), després de quatre anys d'haver-se encetat amb motiu de l'Any Verdager. Tenim, doncs, en quatre volums, en unes cinc mil cinc-cents pàgines, tota la producció literària de Verdager.

El primer d'aquest conjunt, *Prosa* –que ja va ser ressenyat al seu moment per Pere Farrés («Serra d'Or, octubre de 2003»)–, va aparèixer el gener de 2003 i conté deu títols: *Excursions i viatges*, *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, *En defensa pròpia*, *Rondalles*, *Epistolari* –cartes escrites per Verdager–, *L'aucell del paradís* –discursos, pròlegs, articles, necrologies i ressenyes–, *Lo cornamusaire i altres proses* –cròniques i articles–, *Traduccions* –Nerto de F. Mistral, *La rondalla de Barbazan* de J. Sacaze, *La senyal de la Creu* de J. Görres i *Les quatre passions*– i, en annex, *Records d'infantesa* –coneguts fins ara, bàsicament, com a narracions autobiogràfiques juvenils publicades per J.M. de Casacuberta en els *Escrits inèdits*– i *Folklore* –amb *Què diuen los aucells?* i *Adagis i màximes*. Cal destacar que gràcies als apèndixs, a més de recollir tot el que s'ha esmentat, molts dels títols es completen amb

alguns textos inèdits o no aplegats fins ara en volum, acabats o no.

Formen el llibre *Poemes llargs. Teatre*, el segon volum, aparegut el desembre de 2003, *Dos màrtirs de ma pàtria, o siga Llucià i Marcià*, *L'Atlàntida*, *Llegendenda de Montserrat*, *Canigó*, *Lo somni de sant Joan* –que presenta en apèndix l'autotraducció *El sueño de san Juan*–, *Jesús Infant*, *Sant Francesc*, *Santa Eulària* i la peça teatral *L'adoració dels pastors* –amb la partitura musical d'Enric Morera–; en annex s'hi afegeixen els *Amors d'en Jordi i na Guideta*, *El cicle de «L'Atlàntida»* –és a dir, *Colom* (1867); *L'Atlàntida. Primera versió* (1868); *Christophorus*; i *Colom* (1892)–, *Lo somni de sant Joan. Primera versió* (1881) i *La Pomerola*, poema editat per primera vegada el 1995.

El tercer, *Poesia, 1*, i el quart i darrer, *Poesia, 2* (sortits respectivament el març de 2005 i l'octubre de 2006), són conseqüència de dividir l'únic volum *Poesia* previst inicialment. Així *Poesia, 1* inclou els llibres publicats en vida de Verdager: *Idil·lis i cants místics*, *Montserrat* –només amb llegendari, cançons i odes–, *Caritat*, *Càntics / Col·lecció de càntics religiosos pel*

poble –en apèndix hi ha les partitures musicals dels poemes fetes per Càndid Candi–, *Pàtria*, *Veus del Bon Pastor*, *Roser de tot l'any*, *Flors del Calvari*, *Aires del Montseny* i *Flors de Maria*. El volum IV conté la poesia dispersa (1863-1902), les anomenades «obres pòstumes» (*Càntic dels càntics precedit de Los jardins de Salomó*, *Perles del «Llibre d'Amic e Amat»*, *Al cel*, *Eucarístiques*) i, en annex, l'obra considerada inèdita (*Jovenívoles*, *Los pobres*, *Sants*, *Poesies per a «Barcelona»*, *Brins d'espiçol*, *Jesús Amor*, *Cor de Jesús* i *Espines i flors*).

Els volums, a més dels dos curadors principals, Joaquim Molas i Isidor Cònsul (que tant poden introduir els volums, posar petits pròlegs als llibres o reculls com tenir cura de la transcripció i l'edició dels textos), compten amb altres col·laboradors que solen constar a la portada: Lluïsa Plans, Andreu Bosch i Francesc Codina, per al primer; Pere Farrés, Ricard Torrents i Xosé Aviñoa, per al segon; i Ramon Pinyol, Pere Tió i Francesc Codina, per al quart –al tercer volum, per exemple, col·laboren Ramon Pinyol i Josep Masot només amb dues presentacions (de *Pàtria* i *Montserrat*, respectivament), tot i que els seus noms no són a la portada, però sí a l'índex general i als crèdits; això mateix passa amb Ricard Torrents, que intervé en el quart amb dues presentacions, la del *Càntic dels càntics...* i la de *Jovenívoles*. Aquests especialistes solen escriure algunes de les presentacions als llibres, els textos dels quals sovint han supervisat. Per saber, però, qui és el responsable de l'edició de cada recull cal llegir-se la introducció inicial o els pròlegs, perquè no és sempre la mateixa persona la que escriu el pròleg i la que edita el text. I a vegades no queda clar. En algun cas, tampoc no s'esmenta la procedència del text.

Com diem, cada volum porta una introducció a càrrec de Molas o Cònsul (excepte el darrer, que té només una «Nota editorial») i cada llibre o recull va precedit d'un breu, i alhora valuós, pròleg específic. S'hi presenta la història i l'estructura dels textos amb una funció clarament informativa. Alguns

fins i tot apunten línies de lectura o petites anàlisis i tenen la garantia de ser fruit, moltes vegades, d'estudis previs de les obres que es presenten. Tant els curadors com els seus escrits estan immersos en la nova via dins el verdaguerisme, encetada a mitjan anys vuitanta, que vol conèixer per dins i més a fons, sobretot, l'obra del poeta.

Un dels aspectes destacables dels textos en prosa o en vers que ofereixen els quatre volums és el de la conservació escrupolosa de la llengua de Verdaguer, però amb l'actualització de la grafia i l'adaptació de la puntuació necessàries per al lector actual al qual va adreçat el text –remetem el lector als criteris lingüístics que exposen a

cada volum M. Mercè Riu, Pilar Serra i Josep Torras, en els quals assenyalen exemples concrets i casos particulars amb què s'han trobat per a l'actualització lingüística; alguna solució és discutible, com la d'aglutinar *aon*, però, com deia Farrés a la ressenya del primer volum, «discutibles, mai negligibles per principi». Potser, però, el que pot «despistar» aquest lector, no especialista, és el fet d'agrupar «per gèneres» l'obra de Verdaguer i no pas per llibres ordenats de manera cronològica –hi ha, amb tot, un cert ordre cronològic dins d'alguns gèneres. Encara que aquesta divisió també pot tenir una lectura positiva: el reconeixement de Verdaguer no solament com a poeta. Però, què són els «poemes llargs»? Per saber-ho, s'ha d'haver seguit el que ha teoritzat Joaquim Molas sobre aquest tema. Un detall més: calia destacar el mot «teatre» quan només hi ha una peça verdagueriana, a més força curta, que pertany a aquest gènere?

I encara hi ha un aspecte relacionat amb aquest darrer. Ens referim al fet de «rebatejar» certs reculls. Fins ara, per exemple, coneixíem un conjunt d'escrits en prosa amb el nom de «Discursos, articles, pròlegs», segons el batejaren els curadors de l'edició de la Il·lustració Catalana en els anys vint i repetiren els de la Selecta en els quaranta. Ara veiem *L'aucell del paradís i Lo cornamusaire i altres proses*; segons Joaquim Molas, «hem reordenat la producció dispersa en dos volums. El primer, al qual hem posat per títol la definició de poesia que figura en un dels discursos, recull tots els escrits sobre literatura, siguin, o no, de tipus institucional. I el segon, que hem batejat amb un d'absolutament neutre, la producció periodística». Ja sabem quin text hem de buscar a cada volum? Potser hi calia un epígraf més objectiu, com els de «Traduccions», «Epistolari» o «Poesia dispersa». S'ha de veure, doncs, quina efectivitat pot portar el canvi d'epígraf.

Després d'aquest *excursus* tan llarg, però diríem que necessari per a conèixer-ne una mica la totalitat, centrem-nos mínimament en el quart volum, potser el que aporta més novetats a

la col·lecció i el que motiva aquesta ressenya. A *Poesia*, 2 podem trobar, en primer lloc i com s'ha esmentat més amunt, la poesia dispersa (1863-1902), cent onze composicions publicades en vida de Verdaguer no recollides en cap llibre, més vint-i-quatre en apèndix que han estat divulgades pòstumament, dividides per dos criteris, el cronològic i el literariotemàtic. En segon lloc, les anomenades «obres pòstumes», és a dir, quatre llibres que el poeta deixà pràcticament acabats i que es publicaren després de la seva mort: *Càntic dels càntics precedit de Los jardins de Salomó* (L'Avenç, 1907), *Perles del «Llibre d'Amic e Amat»* (L'Avenç, 1908), *Al cel* («Pèl & Ploma», 1903, i J. Thomàs, 1905), *Eucarístiques* (L'Avenç, 1904). I, en tercer lloc, en l'annex, l'obra considerada inèdita, aquells projectes que Verdaguer no va acabar: així hi ha *Jovenívoles* –que s'havia editat per la Il·lustració Catalana en el volum XXIX de les *Obres Completes* (1925)–; *Los pobres i Sants* –coneguts com *Els pobres. Els Sants*, un sol llibre en dues parts (L'Avenç, 1908)–; *Poesies per a «Barcelona»* –publicat, només en part, amb el nom de *Barcelonines* per la Il·lustració Catalana vers 1925 (volum XXVIII)–; *Brins d'espígol* –editat per primer cop el 1981–, i, finalment, *Jesús Amor, Cor de Jesús i Espines i flors*, tres llibres inèdits que no es van conèixer fins als anys setanta del segle XX quan la Biblioteca de Catalunya en va comprar els manuscrits, que inclouen també *Brins d'espígol*, als hereus de les persones de confiança a les quals Verdaguer havia lliurat els originals dos dies abans de morir.

I han estat aquests manuscrits la base per a editar tant allò inèdit com allò ja publicat, perquè es recuperen els originals i es restitueix i repara la llengua de Verdaguer de les obres ja publicades (tant de les pòstumes com de les inèdites): s'ha tingut en compte la darrera versió del text controlada per l'autor. Una bona feina que revalorava més aquesta edició de *Totes les obres*.

Una altra característica singular d'aquest volum és que hi podem veure repetits poemes en les tres parts en què està separat. És un criteri, a con-

siderar, establert pels editors perquè no han volgut retallar els llibres inèdits (segons els planejava Verdaguer) i han fet, a cura de Pinyol, el recull de la poesia dispersa tan complet com ha estat possible fins al moment: aquest conjunt de poemes en té quaranta d'inclòsos dintre d'altres projectes de llibres.

A més, en aquest quart volum, els curadors incorporen una fe d'errates detectades en els anteriors. Perquè hi eren a temps. També, i amb molt bon criteri, hi afegeixen uns índexs de títols i de primers versos (pàgs. 1331-1383) que seran útils (molt útils) sobretot als estudiosos de l'obra –com ho havien estat els de les *Obres Completes* de la Selecta–, i més si tenim en compte que aquest projecte ha ampliat i actualitzat moltíssim el volum d'obra coneguda de Verdaguer. En aquest sentit, però, trobem a faltar, per tal que el conjunt de la col·lecció pogués ser complet del tot, una lectura global de tota l'obra verdagueriana ara aplegada –encara que són, ja ho hem destacat, molt positives les lectures parcials de cada recull i de cada volum– i una bibliografia posada al dia de i sobre Verdaguer (com la de les *Obres completes* de la Selecta en l'edició de 1949, deguda a Lluís Guarner), que hauria estat molt útil per a l'estudiós i, per què no, per al públic en general a qui va destinat tot el projecte.

De fet, aquestes «mancances» es podran anar superant en properes edicions i si tant el lector corrent com l'especialista verdaguerià treballen a partir d'aquesta magna obra, que era totalment necessària vistos els grans avenços en els estudis verdaguerians i per a una cultura que es pretengui normalitzada al segle XXI. Subratllem, per acabar, la transcendència d'aquesta edició d'obra completa de Verdaguer, que és l'única d'aquestes característiques viva avui i que ho serà durant molts anys, feta amb molt de rigor i amb una voluntat d'exhaustivitat ben remarcable.